

IGNÁCZ KÁROLY^{ID}

tudományos munkatárs
Politikatörténeti Intézet
e-mail: karesz.ignacz@gmail.com

A szociáldemokraták és az 1922-es választás

1922. május végén – június elején parlamenti (nemzetgyűlési) képviselőválasztást tartottak Magyarországon. Erről a választásról és különösen az azon győztes új kormánypártról, az Egységes Pártról már sokat tudunk, többek között Sipos József utolsó, 2020-ban megjelent könyvének, *A bethleni kétharmadnak* köszönhetően.¹ Jelen tanulmányban az 1922-es választás egy másik fontos és érdekes jelenségét, a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) relative jó szereplését mutatom be.

Először lássuk a szociáldemokraták akkori hivatalos értékelését két *Népszava*-cikkből vett idézettel.

„Túl vagyunk a főválasztásokon. Nyílt és titkos szavazásos kerületekben megállotta helyét a szervezett szocialista munkásság, megállotta úgy, hogy szervezettségével, fegyelmeztségével, öntudatosságával és politikai érettségével még ellenfelei tiszteletét is maga mellé parancsolta.

Az osztályuralmi rendszer nem ismeretlen bárgyú védelmezői itt-ott iparkodtak elgáncsolni bennünket, alkalmazván a hatósági és fegyveres hatalom rozsdás fegyvereit szabad érvényesülésünk ellen, ezen azonban nem szabad elbotlanunk, nem szabad utunkat megszakítanunk, mert a mi célunk az előrejutás, a fejlődés és haladás lehetőségeinek a biztosítása, a demokrácia szellemében, a demokrácia számára.”²

„Az új nemzetgyűlés megkezdte munkáját és az országházba – ezúttal először – bevonultak Magyarország munkásosztályának képviselői. Ünnepek kellene tekintenünk ezt a napot, ha [...] nem kellene rá gondolni a munkásosztály évszázados jogtalanságára, elnyomottságára, az osztályuralom merev megátalkodottságára,

^{ID} orcid.org/0009-0004-1945-2514

¹ Sipos József: *A bethleni kétharmad. A Kisgazdapárt kormányzóparttá bővítése és az 1922-es választások*. Szeged, 2020. A kötetről lásd Ignác Károly: *A bethleni kétharmad – választási törvénytelenység és aránytalanság révén*. Múltunk, 66. évf. (2021) 1. sz. 210–222.

² *Tovább!* Népszava, 1922. június 4. 1.

görcsös ragaszkodására a kiváltságaihoz és el lehetne felejtetni azt a heroikus küzdelmet, amelyet a magyarországi szociáldemokrácia vívott itt egy félszázad óta a munkásosztály politikai egyenjogúságának elismeréséért. [...]

Csoportunk, amelyet úttörőnek küldött be a törvényhozásba a munkásság és a demokrácia uralmát óhajtó polgárság, emberül fogja ott megállani a helyét s elvégezni a kötelességét. [...] Mögöttünk hagyva a történelmi pillanatot, indulunk a régi jelszóval mindnyájunk ajakán: Előre!”³

E két idézet a választások után jelent meg a szociáldemokrata napilapban, annak első oldali vezércikkeiben, tehát kiemelt helyen. Elsőre talán meglepőnek tűnhet a két cikk ünnepélyes és pozitív, optimista hangneme a választás antidemokratikus jellemzőinek és eredményének, azaz Bethlen István miniszterelnök – összességében közel 50%-os szavazatarányú, de az aránytalan választási rendszernek köszönhetően kétharmados mandátumarányú – győzelmének fényében.⁴ Természetesen a baloldali újság választásokról szóló tudósításaiban azért bőven lehetett olvasni azokról a főleg vidéki visszaélésekről, törvénytelenégekről – a lap szóhasználatában „a választási terrorról” –, amelyeknek köszönhetően a kormánypárt magabiztos győzelmet aratott. Ugyanakkor mégsem a „terror” kívánta kiemelni a szociáldemokrata vezetés a választásokról és az új parlament megalakulásáról szóló összefoglaló értékelésben. Helyette a két vezércikk fő – és valószínűleg nem szimplán propagandisztikus, hanem komolyan gondolt – pozitív üzenete egybecsengett, ahogy a címük is mutatja: *Tovább! és Előre!* A szociáldemokraták új kezdetnek tartották az 1922-es választást, ami végül is igazzá vált, csak nem abban az értelemben, ahogy ők remélték – bár itt természetesen könnyű dolga van a történésznek, aki az utólagos tudás birtokában már magabiztosan értékelheti a száz évvel ezelőtti eseményeket. Mégis érdekes ellentmondás feszül a szociáldemokraták akkori reményei és azon tény között, hogy a Horthy-korszak parlamenti választásai közül messze a legjobb eredményt érték el 1922-ben, azaz a magyar parlamentközpontú politika nézőpontjából utána már lefele vezetett az útjuk. 1922 tehát annak az antidemokratikus bethleni politikai és választási rendszernek, illetve annak a hegemón, leválthatatlan kormánypártnak a kezdete, amely lényegében az egész Horthy-korszakot meghatározta.⁵

³ *Előre!* Népszava, 1922. június 20. 1.

⁴ Maga a bethleni Egységes Párt (EP) csak az érvényes szavazatok 38,2%-át, a vele szövetséges keresztény párt (Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja, KNEP, a későbbi koalíciós partner) a 8%-át szerezte meg, míg a további kormánytámogató erők (Nemzeti Polgári Párt és pártönkívüli jelöltek) is kaptak pár százalékot. Ehhez képest a kormányt támogató képviselők aránya már elérte a kétharmadot úgy, hogy a mandátumok 57,4%-a az EP-nek, 6,2%-a a KNEP-nek jutott. Hubai László: *Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000*. Budapest, 2001. I. kötet, 36., 38. Lásd még Sipos: *A bethleni kétharmad*, 334–338.

⁵ A Horthy-korszak politikai rendszeréről a legújabban lásd *Diktatúra, autokrácia, demokrácia? A politikai rendszer jellege*. (Püski Levente, Kerepeszki Róbert, Ignác Károly és Paksa Rudolf írásai.) In: *A Horthy-korszak vitatott kérdései*. Budapest, 2020. 55–94.

Mielőtt rátérnék az MSZDP választási eredményeire, fontos felvillantani az előzmények közül az egyik legfontosabbat, a Bethlen vezette kormány és a szociáldemokrata mozgalom (a párt és a szakszervezetek) vezetésének megállapodását, amelyet annak negatív emlékezete nyomán „Bethlen–Peyer-paktum”-ként ismerünk.⁶

Miért mentek bele a szociáldemokrata vezetők ebbe az alkuba 1921 végén? Ehhez érdemes megnézni az 1919 ősze és 1921 vége közötti időszakot.⁷ E rövid, ellenforradalmi időszakban joggal érezhették úgy a szociáldemokraták, hogy egész létük, szervezeteik működése és aktivistáik szabadsága, akár élete a tét. A szélsőjobboldali erők lényegében minden eszközt megengedhetőnek tartottak velük szemben, a fehérterror pedig nemcsak a különítményesek gyilkosságait jelentette (köztük szociáldemokrata áldozatokkal is, mint Cservenka Miklós, Somogyi Béla és Bacsó Béla), hanem a kormányzat által végrehajtott nagyszámú internálást, letartóztatást és egyéb korlátozó intézkedéseket is. Utólagos tudásunk alapján fel lehetne vetni, hogy a bethleni konszolidáció előbb-utóbb úgyis megszüntette volna ezeket az intézkedéseket, és normalizálódott volna a helyzet, azonban a szociáldemokraták szempontjából egész más volt akkor és ott egy konkrét lehetőséget megragadni, mint továbbra is a kivárára játszani, abban bízva, hogy majd javulni fog a tárgyalási pozíciójuk. Bethlen pedig arra használhatta az internáltak és rendőri felügyelet alatt állók tömegeinek ügyét, hogy a számára megfelelő alku aláírására bírja a szociáldemokrata vezetőket.

Emellett a szociáldemokraták döntésének hátterében valószínűleg ott volt az előző évek sikertelensége is: hiába maradtak a kiépülő új rendszeren kívül, hiába próbáltak különböző módokon tiltakozni az ellen, nem igazán történt érdemi változás. Így például a fehérterror miatt bojkottálták az 1920-as parlamenti választásokat, de ettől függetlenül a két évre megválasztott nemzetgyűlés működött, és az a többi politikai erő és a külföld számára is legitim tényező volt. Ugyanakkor 1921 végén már közeledett a nemzetgyűlés mandátumának lejáratja, és azzal együtt az 1922-es választás, amelyen az MSZDP már részt kívánt venni. Ahhoz pedig arra volt szükség, hogy a párt, a szakszervezetek és a kapcsolódó szociáldemokrata szervezetek a meglévőnél tágabb működési lehetőséget kapjanak, nagyobb egyesülési és gyülekezési szabadsággal.

Végül szintén fontos hangsúlyozni, hogy a Tanácsköztársaság után újjászerveződő MSZDP és annak vezetősége alapvetően reformista, demokratikus irányultságú volt. Ez nem is meglepő a Tanácsköztársaság „forradalmi” kísérlete után, amelyben a szociáldemokrata mozgalom jelentős szerepet játszott. Annak bukása

⁶ A megállapodás konkrét, írásba foglalt szövegének titkossága miatt már a korban is használták rá a paktum elnevezést, lásd például az azt nyilvánosságra hozó újságcikket: *A „paktum”*. Népszava, 1924. december 31. 3. A megszemélyesítést, Bethlen István és főleg Peyer Károly nevéhez kötést azonban már a kommunisták tették meg 1945 után, akik ezzel – az emlékezetpolitikai célon túl – a hazai politikai pályáját folytatni kívánó, antikommunista Peyert igyekeztek lejáratni.

⁷ Sipos Péter: *Legális és illegális munkásmozgalom (1919–1944)*. Budapest, 1988. 28–68.; uő: *Az MSZDP a magyar politikai életben, 1919–1944*. In: Varga Lajos (főszerk.): *A magyar szociáldemokrácia kézikönyve*. Budapest, 1999. 129–132.

után a parlamenti politizálás célja került előtérbe, pontosabban annak első lépéseként az, hogy szociáldemokrata képviselők – immár több évtized várákozás után – egyáltalán bekerülhessenek a magyar parlamentbe. Annak ellenére, hogy a demokratikus választásról szóló programpontjukról hamar kiderült, hogy azt Bethlen egyáltalán nem akarja megvalósítani. Így a szociáldemokraták végül az 1922-es antidemokratikus választás eredményeképpen váltak parlamenti erővé, és az 1921-es megegyezés adott lehetőséget arra, hogy a képviselői helyekért megküzdjenek.

Milyen eredményt ért el az MSZDP az 1922-es választáson? Ha a választási folyamat végét, azaz a mandátumokat nézzük, akkor 25 képviselői helyet szerzett (illetve egy többes mandátum miatt megismételt voksolás után végül csak 24-et),⁸ ez az összes parlamenti hely 10%-át jelentette. Igaz, ezzel is a párté lett a legnagyobb ellenzéki frakció a kormánnyal szemben álló erők szétaprózódottsága miatt. Ugyanakkor fontos hangsúlyozni, hogy az aránytalan választási rendszer a szociáldemokratákat is sújtotta, így a mandátumszámuk mögött jóval magasabb támogatottság állt: az érvényes szavazatok 17%-át kapták meg.⁹ Sőt, azokban a választókerületekben, ahol el tudtak indulni, azaz lehetett szociáldemokrata jelöltre vagy listára szavazni, ott átlagban a szavazatok 43%-át szerezték meg. Ezek közül még a nyílt szavazású egyéni kerületekben is magas, 40%-os volt az átlagos szavazatarányuk, de itt fontos hangsúlyozni, hogy a nyílt kerületeknek csak alig több mint egytizedében tudtak jelöltet indítani: 23 helyen a 195-ből.¹⁰ Őt ilyen helyen azonban a nyílt szavazás ellenére abszolút többséget elérve mandátumot is szereztek: Békéscsabán, Dorogon, Salgótarjánban, Soroksáron és Tatabányán. Ezt, azaz a nyílt szavazású kerületekben történő mandátumszerzést 1922 után soha többet nem tudták megismételni. Azokban a titkos választókerületekben, ahol lehetett a szociáldemokratákra szavazni, átlagosan 44%-os eredményt értek el, a legjobban Debrecen, Miskolc és Szeged egy-egy kerületében, valamint az akkori Budapest környéken szerepeltek, 60% körüli szavazatarányokkal. S voltak úgymond szenzációs, szimbolikus győzelmeik is, a leghíresebb talán Sopronban. A fél évvel korábbi sikeres népszavazásnak köszönhetően Magyarországon maradt és így később a leghűségesebbnek elnevezett városban ugyanis a szociáldemokrata Hébelt

⁸ Szeder Ferenc Hódmezővásárhely 2. választókerületében és Békéscsabán is mandátumot szerzett, amelyek közül az utóbbit tartotta meg. A hódmezővásárhelyi időközi választáson azonban már nem az új szociáldemokrata jelölt győzött. Hubai: *Magyarország XX. századi választási atlasza*, I. 38.

⁹ Ez 277 481 szavazatot jelentett. A választási adatok forrása itt és a továbbiakban: Hubai: *Magyarország XX. századi választási atlasza*, CD-ROM.

¹⁰ Eredetileg 29 nyílt kerületben terveztek indulni, de nem mindenhol tudták összegyűjteni az előírt ajánlásokat, mert a kormányzat és a helyi közigazgatás a „nem ipari kerületekben” erőszakkal is igyekezett megakadályozni a szociáldemokratáknak még a megjelenését is – összefüggésben az 1921. végi megállapodással, amely tiltotta a mezőgazdasági munkások szervezését. Szakasits Árpád: *Szociáldemokraták a parlamentben. A Szociáldemokrata Párt választási küzdelmének dokumentumai*. Budapest, 1922. 33–34., 38.

Ede ügyvéd szerzett mandátumot két ismert gróffal, íjf. Andrassy Gyulával és Klebelsberg Kunóval szemben.¹¹ Az eredmények értékeléséhez hozzátartozik, hogy a szociáldemokraták – a kormánnyal kötött egyezségük egyik pontját rögtön megszegve – választási megállapodást kötöttek az ellenzéki liberális pártokkal, és egymás ellenében nem indítottak jelölteket az egyéni kerületekben. Így egyes helyeken a szociáldemokratapárti választók saját jelölt hiányában a liberálisokéra szavaztak, ahogy ez fordítva is megtörtént.¹²

Összességében tehát az MSZDP sikeresen szerepelt az erősen korlátozott választási rendszer és küzdelem körülményei között,¹³ és szűkebb bázisán, a szervezett munkásságon túl valószínűleg más társadalmi csoportok támogatottságát is meg tudta szerezni. Közvetve az is mutatja a sikerességüket, hogy őket mint ellenzékiet is megvádolták választási csalással. A nem bizonyított feltételezések szerint a szociáldemokraták Szegeden alkalmazták volna az úgynevezett olasz módszert, amely a korban a láncszavazás elnevezése volt.¹⁴

¹¹ Sopronról lásd Taschek Zoltán: *Az 1922. évi nemzetgyűlési választások Sopronban*. Múltunk, 63. évf. (2018) 1. sz. 50–86. A szociáldemokraták választási szerepléséről nagyobb időtávban lásd Hubai László: *A szociáldemokrata párt részvétele a választásokon, 1922–1947*. Múltunk, 42. évf. (1997) 2. sz. 119–145.

¹² Az áprilisi megállapodás később kiegészült azzal, hogy a munkanapra eső választási napokon részleges munkaszünetet tartanak, lehetővé téve a munkások szavazását. Szakasits: *Szociáldemokraták a parlamentben*, 30–31., 46.; Serfőző Lajos: *A Magyarországi Szociáldemokrata Párt a parlamentben 1922–1926*. Budapest, 1967. 47–53.; L. Nagy Zsuzsa: *Bethlen liberális ellenzéke*. Budapest, 1980. 56.

¹³ Az 1922-es választási küzdelemről lásd Sipos: *A bethleni kétharmad*, i. m.; Paksy Zoltán: *Választások Bethlen-módra – 1922*. In: Földes György – Hubai László (szerk.): *Parlamentari választások Magyarországon 1920–2010*. Budapest, 2010. 83–109.

¹⁴ A szegedi 2. választókerületben Peidl Gyula győzött, és az ő mandátumát támadták meg az olasz módszer alkalmazásának vádjával. E petíciót végül érdemi vizsgálat nélkül utasították el, de az eljárás során a Peidlt képviselő ügyvédek a vád konkrét állításait is cáfolták. Ruszoly József: *A választási bíráskodás Magyarországon a két nemzetgyűlés idején (1920–1926)*. Acta Juridica et Politica, 15. köt. (1968) 6. sz. 41–42. Ennek ellenére az 1922-es „csalás” leírása, illetve annak kivédési módja helyet kapott az 1925-ös választási törvényjavaslat (a későbbi XXVI. tc.) indoklásában: „Előfordult ugyanis egy titkosan választó kerületben, hogy az egyik párt első szavazójától azt követelte, hogy szavazólapját hagyja jelzés nélkül, hozza azt ki magával, és csupán az üres borítékot helyezze el az urnába. Ennek az egy szavazatnak a feláldozásával az illető párt azt az előnyt érte el, hogy következő párt-hívének már a párt célját szolgáló jelzéssel ellátva adta át az első választó által kihozott szavazólapot, azt a második szavazó helyezte a borítékba s a neki szánt üres szavazólapot kihozva átadta a párt embereinek. Így folytatták ezt az eljárást mindaddig, amíg a pártjukhoz tartozó választókat mind le nem szavaztatták. Megtalálták tehát a módját annak, hogy a pártszervezetükhöz tartozó választók szavazását ellenőrizhessék. Ennek a visszaélésnek kizárása céljából ez a javaslat elrendeli, hogy a szavazatszedő küldöttségi elnökök a szavazólapokat és a hozzájuk tartozó borítékokat aláírásukkal és azonos betűvel kötelesek ellátni. Ez az eljárás kizárja azt, hogy a tapasztalt visszaélés ismétlődhessék, mert azt a szavazólap és a boríték betűinek összehasonlítása alapján le lehetne leplezni.” *Az 1922. évi június hó 16-ára összehívott Nemzetgyűlés irományai*. XIII. kötet. Budapest, 1925. 337–338.

Mi állt e jó szereplés hátterében? Elsőként az említhető, hogy a szociáldemokraták az előző két évben kimaradtak a parlamenti politizálásból, így olyan új ellenzéki erőként tudtak fellépni, amely hangot és képviselőt ad az akkori széles körű elégedetlenségnek. Hiszen 1922-ben még a gazdasági és társadalmi konszolidáció kezdetén járt Magyarország, a háború és az azt követő átmeneti időszak súlyos öröksége határozta meg az emberek mindennapjait. Ugyanakkor a jobboldali pártok által vitt lejárató kampány láthatóan nem érte el a célját, hiába próbálták meg a szociáldemokratákat megvédeni a Tanácsköztársaságban játszott – egyébként nehezen tagadható – szerepük¹⁵ miatt. Az 1922-es eredmények éppen azt valószínűsítik, hogy a munkások és más alsóbb társadalmi státuszú rétegek nem tartották a „magyar történelem mélypontjának” az 1918–1919-es eseményeket.¹⁶ Közvetlen források hiányában ugyan nehezen tárható fel, hogy e társadalmi csoportok pontosan hogyan emlékeztek a pár évvel korábbi proletárdiktatúrára, de bármit is gondoltak, jó részüket ez egyáltalán nem akadályozta meg abban, hogy a szociáldemokratákra szavazzanak.

Második elemként a bethleni politikai taktikát lehet kiemelni, amely közvetetten segítette a szociáldemokratákat. A kormányfő politikai terveit ugyanis bizonyos szempontból jobban zavarta a radikális jobboldali, keresztényszocialista irányzat, így mindent megtett azért, hogy azok súlyos vereséget szenvedjenek az 1922-es választáson. Ehhez a titkos kerületek jó részében elég volt annyi, hogy a mérsékeltbb korlátozásokat kihasználva a szociáldemokraták elindulhassanak, és ahogy láttuk, a szavazatok jó részét megszerezzék. Így történt ez például Budapest környékén (amely az akkor még önálló Újpest, Rákospalota, Kispest, Erzsébetfalva, Csepel és további kisebb településekből állt), ahol 1920-ban még a radikális kereszténypárti jelöltek szereztek meg az összes mandátumot, míg két évvel később már az MSZDP győzött magabiztosan a listás szavazáson az egyébként megosztott jobboldali pártokkal szemben.¹⁷

Végül a sikeres szereplésben fontosnak gondolom a szociáldemokraták dinamikus és magabiztos kampányát – ez a *Népszavát* felítve, a választási beszámolóikat olvasva jól látható. A baloldali lap sokszor hangsúlyozta az olvasóinak, hogy milyen sikeres az MSZDP a fővárosi plakátharcban, és más forrásokból tudjuk, hogy ezt az ellenfelek is így gondolták.¹⁸ A párt összesen közel hatmillió

¹⁵ Varga Lajos: *Kényszerpályáról tévútra. Szociáldemokraták a Tanácsköztársaságban*. Budapest, 2019.

¹⁶ A korabeli közbeszéd 1919-cel kapcsolatos mítoszairól, legendáiról és toposzairól lásd Csunderlik Péter: *A „vörös farsangtól” a „vörös tatárjárásig”. A Tanácsköztársaság a korai Horthy-korszak pamflet- és visszaemlékezés-irodalmában*. Budapest, 2019.

¹⁷ 1922-ben az újonnan kialakított Budapestkörnyéki listás választókerületben az MSZDP összességében megszerezte a szavazatok abszolút többségét (56,5%), míg a kereszténypártiak csak 15%-át. Erről és a főváros „munkás” elővárosainak politikai küzdelmeiről lásd Ignác Károly: *Helyi önkormányzatok és választások Budapest elővárosaiban az 1920-as évek elején*. Múltunk, 67. évf. (2022) 2. sz. 84–121.

<https://doi.org/10.56944/multunk.2022.2.5>

¹⁸ A fővárosi közgyűlés jogügyi bizottságában ülő jobboldali politikusok szerint a szociáldemokraták álltak nyeresre a plakátharcban, miután az ő munkásaik jobban és lelkesebben

példányban készített nyomtatványokat a kampányban.¹⁹ E területen is volt ugyan korlátozás, mert akkor a választási plakátok, sőt még a röpcédulák is olyan sajtótermékek minősültek, amelyek utcai terjesztéséhez előzetes hatósági engedélyre volt szükség. 1922-ben azonban még arányaiban kevés plakát terjesztését tiltotta meg a jobboldali vezetésű polgármesteri hivatal Budapesten, így a korlátozás ellen a szociáldemokraták nem tiltakoztak hangosan, inkább csak kifigurázták a lapjukban. „Az egyik ilyen röpiratunk az élelmiszerdrágaság tényeit sorolta föl. Ez sem volt terjeszthető és most nyilván azt hiszik a városházán, hogy a dolgozó tömegek nem vesznek majd tudomást a drágaságról. Pedig éppen a városházán tudhatnák, hogy a drágaság elleni küzdelmet nem a plakátokon kell megkezdni.”²⁰

A plakátharc azonban nemcsak a falakon folyt, hanem néha verekedésbe is torkollott. A kampányidőszak vége felé számoltak be a lapok egy olyan esetről, amikor munkások egy csoportja ökölrel és botokkal véresre verte a szociáldemokrata plakátokat leszaggató fiatalembereket (egyetemi hallgatókat). A *Népszava* tudósításának egyértelmű volt az üzenete: a jobboldali plakátrongálók megérdemelték a verést.²¹ A baloldali lap egy későbbi cikke is hasonló hangnemben íródott: „A budapesti éjszakák legénykéi, ezek a kurzusficsurak, akik tizedmagukkal hősködők, ha egy-két magános emberrel kerülnek szembe, úgy látszik, újra kezdik a régi divatot amikor még kockázat nélkül élvezhették verekedési jogukat. [...] hasonló fickók egyik plakátragasztó elvtársunkat bántalmazták. Heten mentek egy ellen. De mit tesz a véletlen, arra jött három munkás és usgye, futásnak eredtek [...] a gyászmagyarkák, de hármat mégis elcsíptek közülök. Kis híja, hogy nem lepedőben vitték őket haza mamájukhoz.”²² Végül a választásokról kiadott, összegző MSZDP-kötetben is utaltak erre: „Budapesten a »felelőtlen elemek« [...] vállalkoztak arra, hogy eltüntetik a szapora születésű szocialista plakátokat a házak faláról [...], de egyre több vérző orr, betört fej figyelmeztette őket arra, hogy – megváltozott a világ, [...] A munkásököl megvédelmezte a szocialista gyűlések

végezték a feladatot, mint a polgári pártok plakátolását intéző fővárosi Hirdető Vállalat dolgozói. Jegyzőkönyv a bizottság május 17-ei üléséről, amelyen a Hirdető Vállalat 1921. évi zárszámadását vitatták meg. Fővárosi Közlöny, 33. évf. (1922) 28. sz. 1450–1452.

¹⁹ 150-féle plakátot, 291-féle röplapot és 449-féle egyéb választási nyomtatványt adtak ki, 3 millió korona értékben. Szakasits: *Szociáldemokraták a parlamentben*, 61.

²⁰ *Hírek. Plakátvakarások és egyéb plakátesemények egy csokorban*. Népszava, 1922. május 20. 6–7. Ugyanakkor a szociáldemokraták fellebbeztek a tiltások ellen a Belügyminisztériumban, és például az alábbi szövegű plakát esetében sikerrel is jártak: „Aki azt akarja, hogy olcsó legyen a kenyér és drága az emberélet, szavazzon szociáldemokratára!” Uo. A korszak további választásain, valószínűleg éppen az 1922-es tapasztalat és szociáldemokrata siker nyomán, azonban a hatalom lényegében betiltotta a jelszavas és képes plakátokat. Erről és általában a fővárosi választási kampányokról lásd Ignác Károly: *A köztér mint politikai csatatér. Az utca szerepe a választási kampányokban Budapesten, 1920–1939*. In: Urbs. Magyar Várostörténeti Évkönyv XIV. 2019. Budapest, 2020. 143–169.

²¹ *Hírek*. „Anyám, gondolj rám!” (A plakátvakarás harcteréről.) Népszava, 1922. május 24. 6.; *Tegnap este véresre vertek egy csapat plakáttépőt a József-körúton*. Az Est, 1922. május 24. 8.; *Hírek*. Minden botnak két vége van. Az Újság, 1922. május 24. 5.

²² *Hírek*. A ficsurak verekednek és rögvést – kikapnak. Népszava, 1922. május 31. 10.

rendjét és a szocialista plakátot.”²³ Az előző két év passzivitása és csendes túrése után tehát a szociáldemokraták nyíltan beleálltak az ilyen kisebb konfliktusokba, és a beszámolóikból sugárzott a magabiztosság.

Ahogy a többi kampányhíradásukból is, például amikor arról írtak, hogy egy új eszközzel, fényreklámmal népszerűsítik a baloldali párt választási jelszavait Budapesten. „Harcokban vagyunk a jövőért, mindenkinek itt a helye, akivel egy láncot hordozunk: erről beszélnek a mi futárjaink a falakon, okfejtő és rövid szavú, színes, rajzos gondolkodtató plakátjaink. Ezeket a plakátokat láttuk este az agitációs ötlet szülte új formában. Próbát tettek elvtársaink az Erzsébet-körúton: sugárkéve kapta szárnyára és dobta a járókelők lábai elé. Hétfőn este már a város négy helyén áll be a vetítógép a szociáldemokrata agitáció szolgálatába. Az éles fénynyaláb hatalmas udvart világít magának a járdán és megjelenik az ismert, dacosan kiáltó jelszó [...] Hétfőtől kezdve, amíg a szavát mindenki a mérlegbe nem veti, ezrek és ezrek olvassák majd nappal a falakról, este a fénysugárról: »Szavazatok szociáldemokratára!«”²⁴ Bár a sikeres próbák után a közterületre vetítést betiltották a fővárosi hatóságok, az MSZDP dinamizmusát ez a kísérlet is jól mutatta.

A hagyományosabb kampányeszközöket is igyekeztek kihasználni a szociáldemokraták, így például a korlátozások ellenére összesen 661 népgyűlést tartottak.²⁵ Az 1922-es választási költségeik megközelítették a 14 millió koronát, amelynek nagy részét maguk a szervezett munkások adták össze választási bélyegvásárlásával és további önkéntes adakozással.²⁶

A jó választási szereplés és a régóta várt parlamentbe kerülés alkotta az alapját annak a szociáldemokrata reménynek, hogy 1922 csak kezdete lesz a párt sikereinek. „De minden erőszak ellenére is a demokrácia megerősödve került ki az egyenlőtlen küzdelemből, a szociáldemokrata párt pedig ragyogó sikert ért el. Ötvenesztendősi hőszi küzdelem után végre bekerültek a dolgozó nép képviselői is a magyar parlament falai közé” – szöveg az értékelésük.²⁷ Úgy gondolták, a parlamenti jelenlét és a szabadabb szervezkedés révén demokratizálni lehet a politikai és a társadalmi rendszert – ezt az elképzelést nemcsak ők, hanem más ellenzéki erők, például a polgári liberálisok is vallották. Így bíztak a rendszer keretein belül az újabb sikerekben, például Budapest vezetésének átvételében, miután 1922-ben a fővárosban a szociáldemokraták és a liberálisok összesítve a szavazatok 63%-át szerezték meg. Azonban pár év múlva kiderült, hogy Bethlen antidemokratikus

²³ Szakasits: *Szociáldemokraták a parlamentben*, 44. Azt azonban hozzá kell tenni, hogy a felfokozott hangulatú 1922-es választási kampánynak közel sem ezek az utcai verekedések voltak a legsúlyosabb és legerőszakosabb eseményei, hanem április elején egy liberális pártvacsora elleni szélsőjobboldali terrortámadás, bombamerénylet, amely több halálos áldozattal és számos sebesülttel járt.

²⁴ *Hírek*. „Szavazatok szociáldemokratára!” Népszava, 1922. május 21. 7.; *Hírek. Választási csokor*. Uo. 1922. május 28. 9.

²⁵ Szakasits: *Szociáldemokraták a parlamentben*, 62.

²⁶ A 13,9 milliós összköltségből 10,8 millió koronát tudtak így összegyűjteni. Vanczák János: *Az újjáalakított magyarországi szociáldemokrata párt első kongresszusa*. Szocializmus, 12. évf. (1922) 12. sz. 536.

²⁷ Szakasits: *Szociáldemokraták a parlamentben*, 8.

hatalmi eszközök bevetésével ugyan, de mindenképpen megakadályozza, hogy a főváros irányítása az egyébként a választók többségét képviselő ellenzéké legyen.²⁸ Összességében az egész politikai rendszer demokratizálására törekvő erők kudarca az 1920-as évek második felére egyértelművé vált.²⁹

1922-ben azonban a szociáldemokraták még egy új, dinamikus, kifelé erőt sugárzó mozgalomként vettek részt a választásokon, begyűjtve az elégedetlen, mai kifejezéssel a protest szavazatokat. Hogy az említett jellemzők milyen fontos tényezővé válhatnak még egy antidemokratikus választási küzdelemben is, az bő másfél évtizeddel később, az 1939-es parlamenti választáson szintén bebizonyosodott, akkor a nemzetiszocialista mozgalom sikerével.

The Social Democrats and the Parliamentary Election of 1922

As we know from József Sipos's last book (*The Two-Thirds Victory of István Bethlen*), the political events of 1922, the foundation of the Unity Party (Egységes Párt) and its electoral victory proved to be a turning point in the political system of the Horthy era. This study examines another important and interesting phenomenon of the anti-democratic election of 1922, namely the relatively good performance of the opposition, the Social Democrats. In the first years of the counter-revolutionary period, the left-wing party was a political force outside the parliamentary system until the agreement with the government at the end of 1921. Thereafter, the Social Democrats, as a 'new force,' managed to gain the support not only of (industrial) workers but of other social groups and to collect the protest vote with a dynamic and confident electoral campaign. Thus, they became the largest opposition force in the new parliament that was formed after the election in 1922.

²⁸ Az 1925. májusi fővárosi önkormányzati választáson ugyan abszolút többséget szerzett az ellenzéki liberálisok és szociáldemokraták szövetsége, a fővárosi közgyűlésben azonban kisebbségben maradtak, miután oda nem választás útján is kerültek be – természetesen jobboldali, a kormánypárthoz hű – képviselők. Schweitzer Gábor: *Egy következmények nélküli ellenzéki győzelem – 1925*. In: Fejtl István – Ignác Károly (szerk.): *Önkormányzati választások Budapesten, 1867–2010*. Budapest, 2010. 82., 87–89.

²⁹ Az 1926-os választások ellenzéki kudarcának okairól lásd Ignác Károly: *Választói magatartás 1926-ban. A kormánypárt választási gépezetének működése és egy statisztikai felmérés tanulságai nyílt szavazású választókerületekben*. Múltunk, 63. évf. (2018) 1. sz. 87–134.